

YÜKSEKÖĞRETİMİN GETİRİLERİ VE ETKİNLİK SORUNU

Filiz GÖLPEK^(*)

Özet: Eğitimin faydalarının bilinmesi eğitim harcamalarının finansmanı açısından oldukça önemlidir. Çünkü, eğitim hizmetleri, bireylere ve topluma parasal ya da parasal olmayan çeşitli faydalar sağlamaktadır. Bu durum, eğitim yatırımlarının bazıları için ek kazançlar sağladığı anlamını taşımaktadır. Eğitim hizmetlerinin kimlere ne kadar kazanç sağladığının bilinmesi, yükseköğretim finansmanında etkinlik sorununun çözümü açısından önemlidir. Bu çalışmanın amacı, yükseköğretim finansmanında etkinliği sağlayacak finansman politikası için teknik çerçeve önermektir. Çalışmada önce, yükseköğretimin getirileri ve etkinlik kavramları ele alındı, daha sonra literatür taraması yapılarak eğitimin getirileri etkinlik açısından değerlendirildi. Çalışmanın sonucunda, birey ve toplum arasında eğitimin faydalarına paralel olacak şekilde eğitim maliyetlerinin paylaşımını sağlayacak yaklaşım önerildi.

Anahtar Kelimeler: Yükseköğretimin finansmanı, finansman politikası, özel getiri oranı, sosyal getiri oranı, tahsis etkinliği.

Abstract: To know the benefits of education are very important in terms of the financing of education expenditures. Because education services to individuals and to society in monetary or non-monetary offers several benefits. In this case investments in education for some of the gains provided by additional means. Who know how much earnings had provided educational services, in financing of higher education is important in solving the efficiency problem. The purpose of this study, the efficiency of the financing of higher education will provide the technical framework for financing policy. In this work, first, returns of education and efficiency terms are handled, and then the existing literature was evaluated. In result of the study, between the individual and society the benefits of education to be parallel proposed approach cost-sharing

Keywords: Finance of higher education, financing policy, private rate of return, social rate of return, allocation efficiency.

I. Giriş

Eğitim, bireylere ve topluma hem maliyet yüklemekte hem de fayda sağlamaktadır. Bireylerin ve toplumun ne kadar fayda elde ettiklerini tespit etmek için de özel ve sosyal fayda (getiri) değerleri üzerinde durulmaktadır. Bu konudaki çalışmalarda, genel olarak, ilk ve ortaöğretim seviyelerinde sosyal, yükseköğretimde özel getirilerin ağır bastığına dair sonuçlar elde edilmiştir. Özel ve sosyal getiri oranları eğitim hizmetlerinden kimin faydalandığı ve finansmanı kimin sağlaması gerektiği sorularının cevaplandırılması bakımından önem arz etmektedir. Diğer bir deyişle, getiri oranları eğitimin finansmanında etkinlik sorununun giderilmesinde iki önemli kriterdir.

Çalışmanın amacı, yükseköğretimde, çeşitli kurum/kuruluşlar ve başkaca çalışmaların bulguları analiz edilmek suretiyle, etkinliği sağlayacak

^(*)Yrd.Doç.Dr. Gazikent Üniversitesi, İİBF Ekonomi Bölümü

finansman politikası için teknik çerçeve önermektir. Çalışma, giriş ve sonuç dahil beş bölümden oluşmaktadır. İkinci bölümde, eğitimin parasal ve parasal olmayan getirileri üzerinde durulmaktadır. Getiriler, etkinlik sorununun çözümüne yönelik alternatif finansman politikasının temel kriterlerdir. Üçüncü bölümde, farklı araştırma verilerinin karşılaştırmalı analizine yer verilmektedir. Dördüncü bölümde, mevcut sistemin etkinlik bakımından bir değerlendirmesi yapılmaktadır. Sonuç bölümünde ise, istatistiksel anlamda bir analizle olmamakla birlikte, eğitimin faydaları kimin için söz konusu ise maliyetine de onun katılması gerektiğini savunan bir finansman politikası önerilmektedir.

II. Eğitimin Getirileri

Eğitimin getirisini ölçmek amacıyla basit korelasyon yaklaşımı, bakiye yaklaşımı ve eğitimin getirileri yaklaşımı kullanılmaktadır. Bunlardan, basit korelasyon yaklaşımı, eğitim düzeyiyle özel kazançlar arasındaki korelasyon katsayısının hesaplanmasına dayanmaktadır. Bu değişkenlerle, zaman serilerinden hareketle, yüksek gelirin daha fazla eğitimle sonuçlanacağı, ya da gelecekte yüksek gelir elde edileceği beklentisiyle eğitime daha fazla yatırım yapılacağı belirlenmektedir.

Birçok iktisatçı, eğitimle ilgili edinimler veya harcamalar ile gelir arasındaki kuvvetli korelasyona işaret etmiştir. Bu gibi sonuçlara, hem ülkeler arası karşılaştırmalar hem de zaman serileri analizlerinde varılmıştır. Ancak, yapılan çalışmalar sadece ilişkinin varlığına dikkat çekmekte, nedenini açıklayamamaktadır. En azından iki değişken arasındaki sebep-sonuç ilişkisi açık değildir. Daha yüksek gelirin eğitime daha fazla harcama yapılmasına imkan verip vermediği ile eğitime daha fazla yatırım yapmanın gelecekteki daha yüksek gelirin bir nedeni olup olmadığı açık değildir. Her ikisinin de doğru olması muhtemeldir. Yaklaşım, önemli olmakla birlikte çeşitli alternatifler arasında optimal eğitim yatırımlarının seçilmesinde yararlı veriler sağlayamaz (Aslan, 1998: 312-13).

Bakiye yaklaşımı, üretim faktörlerinin ulusal gelirdeki büyümeyi ne ölçüde açıkladığı belirlenmeye çalışılmaktadır. Birçok iktisatçı, ekonomik büyümenin dinamik analizi söz konusu olduğunda, bu büyümenin bakiye olarak iade edilen büyük bir kısmının toprak, işgücü ve sermaye gibi klasik girdilerle açıklanamadığına dikkat çekmiştir: Klasik girdi tanımları işgücünün kalitesini değil, miktarını dikkate aldığı için üretimde işgücünün kalitesinin artmasından kaynaklanan değişmeler açıklanmadan kalır (Cohn, 1979: 37-38).

Denison, ABD ekonomisiyle ilgili olarak, 1929-1957 dönemi için işgücü, toprak ve sermayeye ilişkin verileri kullanarak toprak için %0, işgücü için %2.16 ve sermaye için de %1.88 büyüme oranları elde etmiştir. Faktörlerin payları ise, toprak için %4.5, işgücü için %73 ve sermaye için %22.5 olarak tahmin edilmiş, üç girdinin büyümeye katkısı %2 olarak bulunmuştur. Aynı dönemde, milli gelir yılda ortalama %2.93 oranında artmış, büyümenin %0.93'lük kısmı açıklanamamıştır (Hicks, 1994: 48).

Ne basit korelasyon yaklaşımı ne de bakiye yaklaşımı analizleri, fertlerin ve toplumun hangi oranda fayda elde ettiklerini açıklayamamaktadır. Bunun açıklanması için, eğitimin elde edilen faydalar ile maliyetler ele alınmalıdır. Eğitimin faydaları ile maliyetlerinden hareketle özel ve sosyal getiri oranları hesaplanabilir.

A. Özel Getiriler

Özel getiriler, eğitim gören bireyin elde ettiği ve topluma yansımayan faydalardır. Bu faydalar, eğitimin bireye, gelecekte istihdam olasılığını, verimliliği ve kazanma kapasitesini artırarak daha fazla gelir elde etmesini ve dolayısıyla daha fazla mal ve hizmetten yararlanmasını sağlayacak biçimde ortaya çıkar. Parasal olarak ifade edilen bu faydalar, özel maliyetler ile karşılaştırılır ve bireyin özel getiri oranı (private rate of return) olarak ifade edilir¹ (Woodhall, 1994: 19).

Literatürde, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ve ekonomik sistemleri ne olursa olsun, eğitimle kazanç arasında pozitif bir ilişki bulunduğu ve istihdamın eğitim seviyesi önemli bir göstergesi olduğu yönünde görüş birliği vardır. Eğitimin, özel getiriler ile ilişkisini incelemek için yapılan çalışmalarda iyi eğitilmiş üniversite mezunları, eğitilmiş iş gücü kıtlığı olan pek çok ülkede hemen iyi ücretle iş bulabilirler.

World Development Report (1980)'e göre, Brezilya'da lise mezunu kadınlar, ilköğretim mezunlarından 3-4 kat daha fazla; hiç eğitim görmemiş kadınlarla karşılaştırıldığında ilköğretim mezunu kadınlar 2 kat daha fazla istihdam edilmişlerdir. OECD (2010) ortalamasına göre, istihdam oranları, ilköğretim seviyesinde %64.5; ortaöğretimde %88.4 ve yükseköğretimde %89.8'dir. Türkiye'de bu oranlar sırasıyla %71.7; %88.4 ve %89.8'dir (OECD, 2010). Türkiye (2011) *Hanehalkı İşgücü Araştırması* verilerine göre, lise altı eğitimlilerde işgücüne katılma oranı erkeklerde % 68.2, kadınlarda % 22.6; yükseköğretimde sırasıyla % 86.1 ve % 72.7'dir (TÜİK, 2011).

Rozada ve Menendez (2002)'e göre, Arjantin'de işgücünün, üniversiteyi tamamlamadan ayrılması durumunda, aylık kazancı 236 \$, tamamlaması durumunda yaklaşık 2 katı olan 494 \$; Saxton (2000)'e göre, ABD'de ortaöğretim mezunu bir işçi 16.808 \$, fakülte mezunu 46.285 \$ (:2); Siphambe (2000)'e göre, Bostwana'da yükseköğretim mezunu çalışanın hiç eğitim görmemiş çalışandan kamu sektöründe yaklaşık 5 kat (sırasıyla 2.842-584 Pula), özel sektörde yaklaşık 4 kat daha fazla (sırasıyla 2.416-608 Pula) ücret geliri elde etmiştir.

Akalın (1980) tarafından yapılan *Yükseköğretim Karma Malına Maliyet-Fayda Analizi'nin Uygulanması* adlı çalışmaya göre, Kuzey Kıbrıs'da eğitimin düzeyi yükseldikçe kazançlar da artmış, üniversite mezunları ortaöğretim mezunlarından %36.48 daha fazla kazanç elde etmiştir. Türkmen (2002) tarafından yapılan *Hane Halkı Gelir Anketi* verilerini kullandığı *Eğitimin Ekonomik ve Sosyal Faydaları ve Türkiye'de Eğitim Ekonomik Büyüme*

İlişkinin Araştırması adlı çalışmaya göre, yükseköğretim mezunu birey lise mezunu bireyden 2 kat daha fazla gelir elde etmiştir. Ayrıca, yükseköğretim seviyesinde özel getiri oranı (%27,6) sosyal getiri oranından (%9,81) yaklaşık 3 kat daha fazladır. Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE, 2002)'nin *Hane Halkı Bütçe Anketi* verilerine göre, lise mezunu bireyin ortalama yıllık kullanılabilir geliri 2.941.940.970 TL, fakülte mezunu bireyin 10.568.520.380 TL'dir. Kesik (2005) tarafından yapılan *Yükseköğretimde Yeni Bir Finansman Modeli Önerisi: Bütünsel Model* adlı çalışmaya göre, yükseköğretim seviyesinde sosyal getiri oranı %8.5, özel getiri oranı %16.2'dir. Gölpek (2008) tarafından yapılan kamu personeli maaş verilerinin kullanıldığı *Adalet ve Etkinlik Amaçları Bakımından Yükseköğretimde Finansman Politikası: Türkiye Örneği* adlı çalışmaya göre ise, mesela mühendislik fakültesinde kayıtlı bir öğrenci için özel kazanç (193.454 YTL) sosyal kazançtan (174.180 YTL) ve özel getiri oranı (%40.26) sosyal getiri oranından (%32.93) daha fazladır.

Kazanç olarak yansıyan parasal faydalar, mesleklere, eğitim alanlarına, program sürelerine ve farklı sosyo-ekonomik (eğitim ve gelir seviyesi) statüye göre de değişebilmektedir.

Tablo 1'de görüldüğü gibi, Brezilya'da düşük sosyo-ekonomik statüdekiler (%11.4); Fransa'da işçiler (%11.9); Kenya'da hem annesi hem de babası eğitim görmemiş bireylerin özel getiri oranı (%8.5) diğerlerine göre daha düşüktür. Fransa'da, muhtemelen daha zengin aileleri oluşturan beyaz yakalıların çocukları, eğitim düzeyi aynı olan işçi çocuklarından ortalama olarak daha fazla kazanmıştırⁱⁱ.

Tablo 1: *Sosyo-ekonomik Statü ve Eğitimin Özel Getiri Oranları (%)*

Sosyo-ekonomik Statü	Getiri Oranı (%)
Brezilya: Bütün erkekler (çiftliklerdeki hariç)	13.9
Düşük sosyo-ekonomik statü.	11.4
Fransa: Sosyal menşee	
Beyaz yakalılar.	12.9
İşçiler.	11.9
Kenya: Anne-baba eğitimi	
Ebeveynden biri ilkököl ve diğeri ortaokul veya daha yukarı, veya her ikisi de ortaokul ve daha yukarı.	16.7
Her iki ebeveyn de ilkököl veya biri ortaokul veya daha yukarı ve biri eğitimsiz.	15.6
Bir ebeveyn eğitimsiz, diğeri ilkököl.	11.0
Her iki ebeveyn eğitimsiz.	8.5

Kaynak: Vawda,A (2001), Human Development Network, Education Team, and, East Asia and Pacific Regio: Human Development Sector Unit. The World Bank, Washington DC, 28-34

Wabu ve Schultz (1996)'ya göre, Güney Afrika'da hane halkı kayıt verileri kullanılarak 16-65 yaş arası 2.364 Afrikalı ve 653 beyaz ırktan erkeklere ait her bir eğitim seviyesine göre ücret gelirlerinde dikkate değer farklılıklar söz konusudur: Afrikalı erkeklerin ortaöğretim mezunu iken yükseköğretim mezunu olmakla ücret gelirini %27, ilköğretim mezunu iken ortaöğretim mezunu olmakla ücret gelirini %16 arttırmıştır. Beyaz erkekler ise, ortaöğretim mezunu iken yükseköğretim mezunu olmakla ücret gelirlerini %15, ilköğretim mezunu iken ortaöğretim mezunu olmakla ücret gelirlerini %8 arttırmıştır. Saxton (2000)'e göre, ABD'nde özel getiri oranları lise mezunları için %13, kolej mezunları için %20ⁱⁱⁱ; Vedder (2004)'in, ABD'de 1970 ile 2002 yılları arasındaki kazanç verilerini kullandığı çalışmasına göre, 1970 yılı verileri çerçevesinde yükseköğretim mezunu erkeklerin kazançlarının ilköğretim mezunlarına göre %44.99 daha fazladır. 2002 yılı verileri çerçevesinde ise bu oran %83.26'ya çıkmıştır. Aynı şekilde 1970 yılında yükseköğretim mezunu bir kadın işçinin ücret geliri, ilköğretim mezunu kadın işçininkinden %56.16; 2002 yılında da %73.62 daha fazladır.

Afrika ülkeleri (%32) ile Latin Amerika ülkelerine ait (%23) özel getiri oranları, gelişmiş ülkelere (%12) daha yüksek, bazı Latin Amerika ülkelerinde de yükseköğretimin özel getiri oranı ortaöğretimdeki getiri oranından yaklaşık 2 kat daha fazla olduğu Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 2: Eğitimin Özel Getiri Oranları (%)

Ülke Gruplarına Göre Eğitimin Özel Getiri Oranı* (%)		
Ülke Grupları	Yükseköğretim	
Afrika ülkeleri	32	
Asya ülkeleri	18	
Latin Amerika ülkeleri	23	
Gelişmekte olan ülkeler	13	
Gelişmiş ülkeler	12	
Bazı Latin Amerika Ülkelerinde Eğitimin Özel Getiri Oranları** (%)		
Ülkeler	Ortaöğretim	Yükseköğretim
Arjantin	8	16
Bolivya	8	14
Brezilya	15	22
Şili	12	24
Kolombiya	5	18
Meksika	10	16

Kaynak:* Psacharopoulos, G. (1985), "Returns to Education: A further Update International and Implications", *The Journal of Human Resources*, 20 (4), p: 121

** Hans, W. (2005), *Internationalization of Higher Education in Argentina, USA: The World Bank*, p: 59

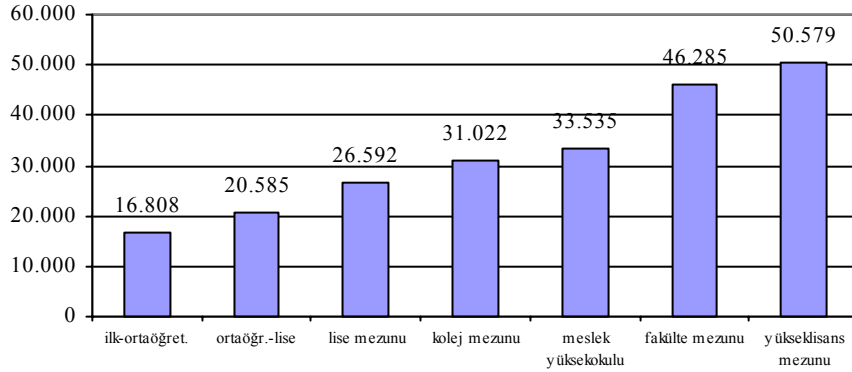
Tablo 3’de görüldüğü gibi, Bostwana’da kamu sektöründe yükseköğretim mezunu çalışan yıllık 2.842 Pula; hiç eğitim görmemiş çalışan 584 Pula; özel sektörde de sırasıyla 2.416-608 Pula ücret geliri elde etmiştir. Ayrıca, yükseköğretim mezunu çalışanın ortalama aylık kazancı 2.504 Pula; eğitimsiz çalışanın ortalama aylık kazancı ise 346 Pula’dır.

Tablo 3: *Bostwana’da Eğitim Seviyelerine Göre İşçilerin Aylık Ortalama Kazançları (Pula)*

Eğitim Düzeyi (Yıl)	Genel Ortalama (Pula)
Eğitimsiz	346
Düşük temel eğitim (1-4)	453
Yüksek temel eğitim (5-7)	491
Düşük ortaöğretim (8-10)	843
Yüksek ortaöğretim (11-12)	1.593
Yükseköğretim (13+)	2.504

Kaynak: Siphambe, H.K. (2000), “Rates of Return to Education in Bostwana”, *Economics of Education Review* 19, p: 293

ABD’de tam zamanlı^{iv} (full-time) olarak istihdam edilen 25 yaş ve daha üstü bireylerin eğitim seviyelerine göre ortalama ücret gelirleri hesaplanmıştır: İlk-ortaöğretim seviyesinde bir işçinin ortalama yıllık kazancı 16.808 \$, fakülte mezununun da 46.285 \$’dır. Bir fakülte mezununun, ilköğretim/ortaöğretim mezunu bir çalışandan yılda yaklaşık 30.000 \$ daha fazla kazandığı Şekil 1’de görülmektedir^v.

Kaynak: Saxton, J.(2000), Investment in Education, Joint Economic Committee United States Congress, figüre 1, p: 2

Şekil 1: *ABD’de Eğitim Seviyelerine Göre Ortalama Kazançlar (US\$)*

Tablo 4’de görüldüğü gibi, ABD’de daimi istihdam edilen 4.629 kişi üzerinde yapılan çalışmada, mezun olunan alanlara ve mesleklere göre değişen kazançlar ve yıllık kazançtaki artışla ilgili bulgular elde edilmiştir: Yüksek kazançlar, finans müdürü, pazarlama, satış müdürü, mühendislikler, hukuk, muhasebe, ekonomi ve elektrik mühendisliği alanlarından elde edilmiştir. Eğitim, dil, tarih ve sanat bilimlerinde mezunlar, ortalamaya göre düşük kazançlar elde etmiştir. En yüksek kazanç getiren beş alandan elde edilen kazançlar (elektronik mühendisi, mühendislik, diğer mühendislikler, ekonomi, muhasebe ve elektrik mühendisliği) ortalama kazançtan (12.503 \$) yaklaşık %18 daha fazla; en düşük kazanç getiren beş alandan da %50 daha fazladır.

Tablo 4: ABD’de Eğitim Alanına ve Mesleğe Göre Ortalama Kazanç ve Yıllık Kazançlarda Artış (\$)

Eğitim Alanları	Ortalama Kazanç	Kazançta Yıllık artış (%)	Meslekler	Ortalama Kazançlar (\$)	Kazançta Yıllık Artış (\$)
Mühendislik	16.458	0.13	Finans müdürü	17.043	0.13
Diğer mühendislikler	15.286	0.09	Elektronik mühendisi	16.483	0.11
Ekonomi	14.988	0.15	Pazarlama /satış müdürü	16.318	0.17
Muhasebe	14.843	0.20	Ekonomist	15.044	0.16
Elektrik mühendisliği	14.790	0.10	Sistem analizi	14.910	0.15
Hukuk	14.722	0.24	Ürün müdürü	14.878	0.12
Matematik	14.300	0.12	Muhasebeci	14.861	0.22
İşletme	13.084	0.11	Avukat	13.999	0.40
Tüm sosyal bilimler	13.052	0.13	Sağlık	13.808	0.14
Diğer fizik bilimleri	12.950	0.07	Bilgisayar programcısı	13.307	0.14
Sağlık	12.462	0.10	Müziyen /aktör	13.127	0.20
Kimya	12.293	0.08	Personel müdürü	12.922	0.10
Coğrafya	11.672	0.08	Memur	12.009	0.07
Diğer diller	11.229	0.09	Biyolog	11.823	0.12
Tarih	11.356	0.08	Akademisyen	11.388	0.12
Sanat	10.059	0.07	Öğretmen	10.315	0.19
Eğitim	9.607	0.01	Kütüphaneci	9.204	0.05
Sosyolog	9.606	0.04	Sekreter	8.329	0.05
Meslek eğitimi	9.422	0.05	İşçi	7.471	0.07
Ortalama	12.503	0.10	ortalama	12.797	0.14

Kaynak: Dalton ve Makepeace (1990), “Graduate Earnings After Six Years: Who Are The Winners?”, *Studies in Higher Education* 15 (1) March, p: 130

Dünyanın her yerinde yükseköğretimin özel faydalarının yüksek olduğu görülmektedir. Bunun temel nedeni, eğitim harcamalarının çoğunluğunun kamu kaynaklarından karşılanması bireylerin özel eğitim harcamalarını düşürerek eğitimden dolayı elde ettiği kazançları arttırmasıdır.

B. Sosyal Getiriler

Sosyal getiriler, bireyin kendine mal edemediği toplumun diğer üyelerine yansıyan faydalardır. Bu faydalar, vergi gelirlerinin artması ve verimliliğin sağladığı milli gelir katkısı şeklindedir.

Sosyal getiriler, sosyal getiri oranı ile ölçülmektedir ve toplumun kaynak dağılımı konusundaki kararları için bir ölçüt olarak kabul edilmektedir. Böylece, eğitim harcamalarının sosyal getirilerini hesaplayarak kıt kaynakların etkin bir şekilde kullanımını sağlamak mümkün hale gelir. Buna göre, sosyal getiri oranı, eğitimin bir bütün olarak toplum tarafından yüklenilmesi gereken sosyal maliyetleriyle, topluma sağlayacağı beklenen faydalar arasındaki ilişkiyi ölçmektedir.^{vi}

Eğitimin, bireyin verimlilik kazancı üzerinde doğrudan etkilerini ortaya koyan çalışmalarda, kanıtların çoğu tarım alanından gelmekte ve eğitim gören ve görmeyen çiftçilerin yenilikçi etkinlikleri, üretim miktarlarını ve verimlilik mukayeselerini içermektedir. Hertz (2003)'e göre, dört yıllık temel eğitim görmüş bir çiftçinin yıllık çıktısı, hiç eğitim görmemiş birisinden ortalama olarak %13.2 daha fazladır. Hicks (1994)'e göre, ABD'de yapılan iki ayrı çalışmada, çiftçi eğitimindeki %10'luk bir artış, verimliliği %3 ile %5 arasında yükseltmiş; Japonya'da tekstil endüstrisinde yapılan çalışmada da, verimlilikteki gelişmeler tamamen çalışma koşulları ve işgücünün niteliğindeki istikrarlı değişimlerden kaynaklanmıştır. Psacharopoulos (1985)'e göre, Tayland'da eğitimle tarımsal verimlilik ilişkisini ele alan 31 adet veri setinin incelenmesiyle elde edilen bulgularda, bir çiftçi dört yıllık temel eğitimi tamamladığında tarımsal verimlilik %8.7 artmış ve eğitilmiş çiftçinin yeni teknolojiyi kabul etme olasılığı hiç eğitim almamış bir çiftçiye oranla %60 daha fazladır. Ayrıca, Nepal'de, eğitim, buğday üretiminde verimliliği arttırmış, aile tecrübelerinin önemli olduğu durumlarda bile eğitimin etkisini azaltmamıştır.

Eğitimin sosyal getiri oranı, özel getiri oranında olduğu gibi, eğitim seviyeleri, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, gelir ve cinsiyet gibi bazı faktörlere göre değişebilmektedir. OECD (2010) eğitim verileri ortalamasına göre, ortaöğretimde seviyesinde (erkek-kadın) sosyal getiri oranı yaklaşık %8-9 ve yükseköğretimde %11-10; Danimarka'da sırasıyla %18-16 ve %7-5; Hollanda'da %8-12-%8-6; İtalya'da %6-5 ve %11-8; Almanya'da %13-9- %12-8; İngiltere'de %14-22 ve %10-10 ve Türkiye'de %6-6 ve %9-9'dur (OECD, 2010). Yükseköğretimin sosyal getirisi, genel olarak, OECD'nin yüksek gelirli ülkelerinde daha düşük, gelişmekte olan ülkelerde yüksektir.

Psacharopoulos (1985), Psacharopoulos & Ying Chu Ng (1994) ve Psacharopoulos & Patrinos (2004) tarafından yapılan çalışmalara göre,

dünyadaki bölgeler, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ve bazı Latin Amerika ülkeleri için yapılan araştırmanın sonuçları çok genel olmakla birlikte, tüm ülkelerde yükseköğretim seviyesi en düşük sosyal getiri oranına sahiptir. Eğitim seviyelerine göre sosyal getiri oranı, OECD'nin yüksek gelirli ülkelerinde daha düşük, gelişmekte olan ülkelerde eğitimin topluma yansıyan faydası yüksek ve sosyal getiri oranı, ilköğretim seviyesinde yükseköğretiminkinden 2 kat daha fazladır.

Sosyal getiri oranları ile ilgili sonuçlar, özellikle gelişmekte olan ülkelerde politikacıların yatırım kararlarında bir gösterge olabilmesi açısından önemlidir. Çünkü ortalama getiri oranları, eğitimde önceliklerin doğru bir şekilde değerlendirilmesini, ilköğretime, ortaöğretime ve yükseköğretime ne kadar yatırım yapılması gerektiğini açıkça göstermektedir.

Eğitimin faydaları sadece bununla da sınırlı değildir. Eğitim, ölçülebilir faydalarının yanı sıra parasal olmayan faydalar da yaratmaktadır.

C. Parasal Olmayan Getiriler

Parasal olmayan getiriler, eğitilmiş bireyin kendine ve toplumun diğer üyelerine yansıyan parasal karşılıkları olmayan faydalarıdır ve çok çeşitli biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Eğitilmiş bireyin, özellikle yükseköğretim mezunlarının daha iyi koşullarda istihdam edilmesi, tüketim ve yatırım kararlarında daha bilinçli olması ve daha sağlıklı ve uzun yaşaması, okur-yazarlık oranının artmasının ilave katkısı, vatandaşlık ve demokrasi bilincinin gelişmesi, iktisadi büyümeye elverişli bir ortamın oluşması, daha düşük suç oranları, daha fazla yayın ve kültürel faaliyet, ekonomi ve piyasaların daha iyi işlemesi ve özgürlüklerin gelişmesi de eğitimin parasal olmasın önemli getirileridir (Mumper, 1996: 8).

Bu getiriler, istikrar, örgütlenme becerisi güven vb. üzerindeki dolaylı etkileri nedeniyle sosyal problemlerin hem maliyetini hem de sayısını azaltmaktadır. Mesela, ilaç savurganlığını azaltılmasına, suç oranlarının düşmesine ve sağlık hizmetlerinden faydalanmayı sağlayacak şekilde bilinci geliştirmekte, tıbbi yardım, konut yardımı ve korunmaya muhtaç çocuklar için yapılan yardımlara ilişkin maliyetleri azaltmaktadır (Corat, 2005).

Eğitim, hayatın kalitesini etkilemektedir. Sağlık için yeterli miktarda para harcayabilme ve hizmetlerden faydalanabilme nedeniyle, yükseköğretim görmüş kişiler, düşük eğitim düzeylere sahip olanlardan daha sağlıklı olma eğilimindedir. Yüksek beşeri sermayeye sahip bireyler, daha sağlıklı olma olasılığını arttırmak için önleyici tedbirler alma yoluyla kendilerine yatırım yapmaktadır. Yıllık sağlık kontrolleri ve düzenli egzersiz, beşeri sermaye yatırımları şeklinde açıklanabilir. McMahon (1994) tarafından yapılan ABD'de *Fakirlik Araştırma Enstitüsü* verilerinin kullanıldığı eğitimin parayla ölçülemeyen getirilerine ilişkin çalışmaya göre, eğitim seviyesini arttıran bir kişi sağlık durumunu iyileştirmekte, bireyin eğitim düzeyi ve bireyin ailesinin

sağlık durumu arasında bir pozitif ilişki, aile reisinin eğitimi ile yoksulluk derecesi ve sağlık harcamaları arasında güçlü bir negatif ilişki mevcuttur.

Aynı zamanda eğitim insanlara, daha iyi anneler, babalar, çocuklar, seçmenler ve vatandaşlar olmaları için imkan sağlamaktadır. İstikrarlı ve demokratik bir toplum, vatandaşlar tarafından minimum bir okuryazarlık ve bilgi derecesi ile bazı ortak değerler kümesinin yaygın bir şekilde kabulünün söz konusu olabilmesine katkıda bulunduğu gibi olumlu komşuluk etkileri de yaratmaktadır. Toplumda, kişilerin daha fazla kitap, gazete ve yazılı eser okuması, dolaylı bir şekilde bir toplumda demokrasinin, ekonominin ve ona dayalı piyasaların, bireylerin uyum ve anlayış düzeylerini yükseltmektedir.

Eğitim, özellikle, sosyal, politik ve teknolojik konuların bir değerlendirmesini yapmaya imkân verecek daha fazla bilgi şeklinde faydalar da sağlamaktadır. Eğitimin bunu gerçekleştirmesi ve yaymasının iki yolu vardır. Birinci yol; hem kavramayı kolaylaştırmak ve hem de düşünme yeteneğini geliştirmek. İkinci yol; demokratik ortamları oluşturarak bireysel tercihlere saygı gösterilmesini sağlamak.

Eğitimli insanlar, güncel konular hakkında daha çok okur, bilgili kalmak için daha fazla haber programları izler ve kamusal ilişkilerde daha fazla aktif rol alırlar. Eğitilmiş bir nüfusun toplumsal faydaları daha fazla iş olanakları ve daha üretken bir işgücü yaratmasının ötesine geçmektedir. Eğitimli bireyler, toplumsal olarak arzulanan davranışlarda artış ve toplumca istenmeyen davranışlarda azalma meydana getirmektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe hem suç oranları, hem de bir suçun kurbanı olma oranları azalmaktadır.

Saxton (2000) tarafından çalışmada, ABD’de seçimlerde kolej mezunu bireylerin %57’sinin, lise mezunu bireylerin de %30.6’sının oy kullandığı, eğitim düzeyinin oy kullanmayı başka sosyo-ekonomik faktörlerden daha fazla etkilediği, suç işleme oranı üzerinde eğitim seviyesinin, gelirden daha büyük bir etkiye sahip olduğu, düşük eğitim seviyesine sahip hükümlülerin, yüksek eğitim seviyesine sahip hükümlülerden daha fazla yeniden suç işleme eğiliminde olduğu görülmüştür. McMahan (1994) tarafından yapılan çalışmaya göre ise, ABD’de ceza evlerindeki yetişkin mahkumlar düşük eğitim düzeyine sahiptir ve onlardaki bu eğitim eksikliğinin topluma yıllık maliyeti 19.8 milyar dolar’dır (1982 fiyatlarıyla) ve mülkiyete karşı işlenen belirli suçlar ile eğitim seviyesi arasında güçlü pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur, yükseköğretim mezunu bireyler diğerlerine göre daha çok hayır işleriyle uğraşmakta ve yükseköğretim mezunu bireyler toplumsal hizmetlere ve siyasal etkinliklere daha fazla katılmaktadır.

Eğitimin topluma yansıyan başka bir faydası da, kadının eğitimi ve bunun sonuçlarıdır. Kadın eğitiminin topluma yansıyan etkisi konusunda ise iki nokta göz önünde bulundurulmaktadır. Bunlardan ilki, eğitimin kadının doğurganlığı üzerindeki etkisidir. İkincisi, eğitimin çocuğun sağlığı üzerindeki etkisidir. Kadın eğitiminin çocuk sağlığı üzerindeki etkisi konusunda yapılan

çalışmalarda, çocuğun sağlığı üzerinde annenin eğitim seviyesinin önemli ve çok güçlü bir şekilde etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Muhtemelen, eğitim annenin bilgisini ve sağlıkla ilgili sorunları çözme yeteneğini güçlendirerek anneliğe özgü yeteneklerin artmasını sağlamıştır. Ayrıca, eğitilmiş anne ailenin sağlıkla ilgili harcamalarını da azaltmaktadır.

Duncan (1996), Dunne ve Sayed (2002)'e göre, Güney Afrikalı ve Gine'li kadınların doğum oranı ile eğitim süresi arasında önemli ve güçlü negatif bir ilişki mevcuttur. Glewwe (2002)'e göre, annenin eğitim seviyesi arttıkça çocuğun sağlıklı olma ihtimali artmakta ve annenin eğitim seviyesi ile çocuğun sağlığı arasında pozitif bir ilişki söz konusudur.

Eğitimin parasal olmayan diğer bir faydası ise, ebeveynlerin çocuklarına karşı davranışlarında daha olumlu olmalarıdır. Anne-babanın sosyo-ekonomik statüsünün çocuklarına karşı davranışları üzerindeki etkisini açıklayan çalışmalarda, farklı gelir seviyelerine sahip aileler ile çocuklarını yetiştirme uygulamaları arasında kanıtlar bulunmuştur. Kanıtlara göre, anne babanın geliri, çocukların yetişmesi üzerinde çok büyük bir etkiye sahiptir. Düşük ve yüksek gelirli anne-babalar arasında çocuklarını yetiştirme farklılıkları vardır ve düşük gelirli aileler arasında çocuklarını bedensel olarak cezalandırmalar daha çok görülürken yüksek gelirli ailelerde bedensel cezalandırma yok denecek kadar azdır (Weinberg, 2001).

Diğer bir deyişle, anne-babanın çocuklarına karşı davranışlarını biçimlendirmelerinde eğitim ve gelirin etkisi yüksektir. Dahası yüksek eğitim seviyesi ve gelir, bir çocuğun daha iyi beslenmesini ve daha sağlıklı koşullarda öğrenim görmesini de sağlamaktadır. Bu ise, çocuğun eğitim fırsatlarından daha fazla yararlanması, daha yüksek kazançlar elde etmesi anlamına gelmektedir.

III. Yükseköğretimde Etkinlik Sorunu

Dünya ülkeleri, kıt kaynakları hem iktisadi büyümeyi sağlayacak hem de adaletli gelir dağılımını gerçekleştirecek şekilde kullanmak zorundadırlar. Bu, etkinliğin sağlanması ile mümkün olacaktır. Etkinlik, kaynakların ekonomide farklı mal ve hizmetleri üretecek şekilde dağıtılmasıyla ilgilidir. Genel olarak etkinlik, ekonomideki kıt kaynakların toplum refahını en üst düzeye çıkaracak şekilde üretime koşulması ve yaratılan mal ve hizmetlerin bireyler arasında en hakça dağılımının sağlanması amacına yöneliktir.

Eğitimle ilgili olarak etkinlik, kıt kaynakların varlığında, eğitim kaynaklarının dikkatli kullanılması ve israf edilmemesi, en iyi biçimde değerlendirilmesi ve onları en çok yarar sağlayacak şekilde ihtiyaçları arasında dağıtılmasıyla ilgilidir. Etkinlikte, yükseköğretim hizmetlerinin miktarının sosyal bakımdan optimum olması, başka bir deyişle aşırı veya yetersiz hizmet üretim-tüketim söz konusu değildir. Eğitim hizmetlerinin marjinal fayda ve marjinal maliyetlerinin dengelendiği miktarda üretim sağlanır (Aslan, 2002: 228).

Söz konusu fayda ve maliyetler ile özel ve sosyal getiri oranlarını ölçmek suretiyle, eğitimin hangi seviyesine daha fazla yatırım yapılacağı belirlenebilir. Yükseköğretim harcamalarının özel getirilerinin ağır bastığı düşünülecek olursa tahsis etkinliğinin değerlendirilmesinde büyük ölçüde özel finansmana müsait olan yükseköğretim seviyesinin piyasa sistemine duyarlı olması gerektiği açıktır. Ancak fakir bir ülkede fırsat eşitliğini sağlamak için gerekli olan kamusal desteğin oldukça fazla olacağı hatırlandığında, değerlendirmede getiri oranları göz ardı edilebilir.

Birçok ülkede, özellikle yükseköğretim harcamalarının ağırlıklı olarak kamusal kaynaklardan karşılandığı Tablo 5’de görülmektedir.

Tablo 5: Bazı Ülkelerde Yükseköğretim Seviyesinde Harcamaların Dağılımı (2010) (%)

Ülke	Kamu	Özel
Avustralya	44.3	55.7
Avusturya	85.4	14.6
Belçika	90.3	9.7
Kanada	56.6	43.4
Danimarka	96.5	3.5
Fransa	84.5	15.5
Almanya	84.7	15.3
Yunanistan	99.7	0.3
İtalya	69.9	30.1
Japonya	32.5	67.5
Hollanda	72.4	27.6
Portekiz	70.0	30.0
İspanya	79.0	21.0
İsveç	89.3	10.7
Türkiye	98.6	1.4
İngiltere	35.8	64.2
ABD	31.6	68.4
OECD ortalaması	69.1	30.9

Kaynak: OECD (2010), Education at a Glance

1970’li yıllarda etkili olan eğitim harcamalarının kamusal kaynaklardan karşılanması anlayışı, 1980’li yılların başında ciddi kaynak sıkıntıları yaratmıştır. Sıkıntılar, gelişmekte olan ülkelerde görülmekle birlikte, refah devleti krizi ile gelişmiş ülkelerde de görülmüştür. Yükseköğretim hizmetlerinin ücretsiz ya da buna yakın sunulması devam ettirilemez bir uygulama olacaktır. Temel neden, söz konusu hizmetlerin finansmanının neredeyse tamamıyla bütçe kaynaklarına dayandırılması ve başka kaynakları harekete geçirmeyişidir. Mesela, Türkiye’de

1981 yılında 1.551 \$ olan öğrenci başına cari harcamanın 1995’de 1.230, 2002’de 1.049 ve 2005’de 1.197\$ düşmüş olması göstermektedir (YÖK, 2006).

GSYİH’den yükseköğretime ayrılan özel sektör payında OECD ülkeleri arasında dramatik farklılıklar vardır. Şili (%85), Kore (%79), ABD (%68), Avustralya (%60), İsrail (%47) ve Yeni Zelanda (%43) en yüksek özel sektör payına sahipken, birçok Avrupa ülkesi diplerde yer almaktadır. OECD ortalaması %33 iken, Türkiye’de bu oran %10’dur (OECD, 2010).

Yükseköğretim sistemlerinde öğrenci sayısı itibariyle, G. Kore (%96.5), Japonya (%92.7), Şili (%91.1), Brezilya (%83.1), Endonezya (%60), Belçika (%55.6), İsveç (%40.3) ve Avusturya (%34.9) gibi ülkelerde özel üniversitelerin payı oldukça yüksektir. Yunanistan (%0), İrlanda (%3.1), İspanya (%5.6) ve İtalya (%11.8) gibi ülkelerde ise, kamu kesiminin payı oldukça yüksektir ve 2008 Krizi sonrasında en çok sıkıntı yaşayan ülkeler bunlar arasında yer almıştır. Türkiye’de özel kesimin payı 2008 yılında %3.2 iken, 2010 itibariyle %10’a yaklaşmıştır (OECD, 2010; ÖSYM, 2010).

Özel finansman ne kadar yüksekse, yükseköğretime ayrılan kaynaklar da o kadar fazla olmaktadır. Özel sektör finansmanının payı üniversite kalitesi ile de ilişkilendirilmektedir. Mesela, Shanghai sıralamasına göre oluşturulan en iyi 20 üniversiteden 17’si ABD’nde, 1’i Japonya’da ve 2’si özel finansmanın payının yüksek olduğu İngiltere’dedir (Psacharopoulos, 2008: 250-54).

Gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde, yükseköğretime olan talep sürekli artmıştır. Talep artışına rağmen, sınırlı kamu kaynaklarının eğitimin yanında alt yapı, haberleşme, ulaştırma gibi önemli ihtiyaçlara tahsis edilmesi de önemlidir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde artan oranlı dolaysız vergilerin kamu gelirleri içindeki payı dolaylı vergilerden çok daha azdır. Tüketim mallarının fiyatına yansıtılarak alınan ve bu nedenle de toplanması ek bir maliyeti ve çabayı gerektirmeyen dolaylı vergiler, gelişmekte olan ülkelerde ağırlık taşımaktadır (Aslan, 1998: 345-46).

Dolaysız vergilerle eğitimin finansmanını sağlamada bir sorun yoktur. Bununla beraber, yüksek gelir grubunda bulunanların artan oranlı dolaysız vergilere tabi oldukları için eğitimin finansmanına önemli ölçüde katkıda buldukları biçiminde bir iddia vardır. Bu iddia gelişmekte olan ülkeler için doğru değildir. Bu ülkelerde artan oranlı dolaysız vergilerin kamu gelirleri içindeki payı dolaylı vergilerden çok daha azdır. Eğitimde finansman kaynağı olarak dolaylı vergilere yer verilmesi halinde, daha zengin ailelerin çocukları orantısız bir şekilde kamu kurumlarında eğitim görecektir, daha yoğun bir şekilde kamu kaynaklarından yararlanacaktır (Heath, 1998: 360; Aslan, 2002: 232).

Vawda (2001)’ya göre, Kenya’da en düşük gelir grubu bütün vergi mükelleflerinin %90’ını oluşturmakta, bu gelir grubuna ait öğrencilerin yükseköğretimdeki oranı %60-70 arasında olması gerekmektedir. Vergi mükelleflerinin en zengin %1’ine ait çocukların üniversitedeki oranı %6-10 arasında olması gerekmektedir. Gana, Peru, Pakistan ve Fas’ta da nüfusun en fakir %20’si en zengin %20’sinden önemli ölçüde daha yüksek ilköğretim kayıtları

oranlarına sahiptir. En fakir %20'nin dahil olmadığı yükseköğretimde ise bunun tersi geçerlidir. Nüfusun en zengin kesimi yükseköğretimde yüksek kayıt oranına sahiptir.

Kamusal finansman lehinde de görüşler vardır: Yükseköğretim mezunları mezuniyet sonrası artan gelirlerinden dolayı daha yüksek vergi ödeyeceklerdir. Birçok durumda bu iddia, vergi sistemlerinin bunu sağlayacak kadar artan oranlı olmadığı gerçeği tarafından geçersiz kılınmaktadır (Fernandez ve Rogerson, 1995: 257). Görüldüğü gibi, kamusal finansman yöntemiyle artan eğitim talebine cevap vermek mümkün olmadığı için bütçe üzerindeki artan baskı hafifletilemeyecektir.

Baskıları karşılamaya yönelik girişimlerin ilk hedefi, hem pahalı olması hem de getiri oranlarının yüksek olması nedeniyle yükseköğretim olacaktır.

IV. Yükseköğretim Getirilerinin Etkinlik Açısından Değerlendirilmesi

Eğitim hizmetlerinin özellikle yükseköğretim kademesinde fayda ve maliyetlerin, bireyler ve toplumun tümü açısından değerlendirilmesi kaynakların etkin kullanımı sorunu açısından oldukça önemlidir. Bu tür bir fayda ve maliyet değerlendirmesinde kullanılacak ölçüler özel ve sosyal getiri oranlarıdır (Sheehan, 1979).

Genel olarak ilk ve ortaöğretim kademelerinde sosyal, yükseköğretim kademesinde özel getiri oranının ağır bastığına dair sonuçlar elde edilmesi, kamusal finansman sisteminin etkinlik yönünden değerlendirilmesinde tahsis etkinliğini gündeme getirmiştir. Tahsis etkinliği eğitimin miktarının doğru olarak belirlenmesi demektir. Rekabetçi bir ekonomide bunun anlamı ilave eğitimin marjinal faydasının (fiyatın) onun marjinal maliyetine eşit olduğu andaki eğitim miktarının optimal olduğudur. Bu, eğitim miktarının gerekli olandan ne eksik ne de fazla üretildiği anlamına gelir (Aslan, 2002).

Birçok ülkede, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, sosyal getirisi en yüksek olan eğitim kademesi ilköğretimdir. Buna göre, ilköğretime yapılan kamu kaynaklı harcamaların yükseköğretime yapılan harcamalara göre artması gerekmektedir. Ancak bunun tersi olmakta, üniversite, fakülte veya yüksekokullar açılabilenkte; dolayısıyla, başka eğitim seviyelerinde kullanılacak kaynaklar yanlış alanlara aktarılmaktadır.

Refah devleti anlayışının bir gereği olarak, bu tür hizmetler birçok ülkede kamu kesimince ücretsiz olarak sağlanmış, maliyet artışları tüketiciye yansıtılmamıştır. Bu uygulamanın sonucu, maliyet artışlarının vergilerin yükseltilmesi yoluyla finanse edilmesi olmuştur. Belirtilen süreçle birlikte eğitim hizmetlerinin maliyetleri de arttığı için, hizmetlerin belli bir düzeyde sürdürülebilmesi, halkın giderek daha fazla vergi ödemesini gerektirmiştir. Bu durum, kamu kesiminin verdiği hizmetleri önemli ölçüde azaltmak zorunda kalmasına yol açmış, *refah devleti krizini* yaratmıştır (Aslan, 2003: 220).

Hizmet maliyetlerindeki sürekli artışlar kamusal hizmetlerdeki genişlemenin sonunu da getirmiş, kamusal finansman politikasının tartışılmasına neden olmuştur.

Eğitim hizmetlerinin ücretsiz ya da buna yakın sunulmasında eğitimin etkinlikle ilgili başka bir anlamı, aşırı talebe yol açmasıdır. Aşırı talep, özellikle yükseköğretim seviyesinde önemli bir etkinsizlik kaynağıdır (Le Grand ve Robinson, 1984: 75).

Literatürde, yükseköğretimin ücretsiz veya çok yüksek sübvansiyonlu olmasının talebi önemli ölçüde artırdığına dair önemli deliller vardır. Bu durum, fiyatı sıfır veya çok düşük olan bir malın/hizmetin talebinin marjinal faydası sıfır veya sıfıra çok yakın oluncaya kadar artacağı biçimindeki basit bir iktisat kuralıyla ilişkilidir (Stiglitz, 1994).

Mevcut finansman sisteminin yükseköğretimde etkinlikten uzak bir diğer yansıması, öğrencilerin kayıt yaptırdıkları programlardan mezun olmalarının uzun yıllar almasıdır. Böyle bir sistem bir taraftan hem kamu kaynaklarının hem de ailelerin kaynaklarının israfına, diğer taraftan da öğrencilerin ve başkalarının zamanlarının boşa harcanmasına yol açmaktadır (Berger ve Kotsal, 2002).

Ayrıca, yükseköğretimde kayıtlı öğrencilerin çoğunluğunun yüksek gelir grubuna ait olması da etkinsizlik kaynağıdır. Kıt kaynakların varlığında yükseköğretim hizmetinden yararlananların çoğunluğunun yüksek gelir gruplarına ait olması, hem maliyetleri karşılama gücüne sahip bu ailelere kamu kaynaklarından bir gelir transferi yaratmakta, hem de nesiller arası gelir dağılımını etkilemektedir (Heath, 1998; Rozada ve Menendez, 2002).

Alternatif yatırım alanları yerine özel faydası yüksek olan yükseköğretim hizmetine kaynak ayrılması kamusal finansman sisteminin tahsis etkinliği açısından beklenen sonuçları vermemiştir. Bu sonuçlar, mevcut sistemin etkinlik açısından bozucu etkilere sahip olduğunu göstermektedir.

V. Sonuç ve Öneriler

Literatürde yer alan birçok çalışmada, eğitim seviyelerine göre yükseköğretimin özel getirilerinin, sosyal getiri oranından yüksek olduğu yönünde veriler elde edilmiştir. Bu veriler, bireyler ve toplum arasında eğitim maliyetlerinin faydalarına paralel bir şekilde dağıtılması gerektiği göstermesi açısından son derece önemlidir. Ödeme güçleri bulunduğu halde, mezun olduğunda çok yüksek getiriler sağlayan programlarda bütün vergi mükelleflerinin ödedikleri vergilerle okumak, her eğitim kademesinde gerçek ihtiyaç sahiplerini minimum kaynakla yetinmeye mahkûm etmek kamusal finansman sisteminin sonuna gelindiğini göstermektedir.

Kaynakların bütün vergi mükelleflerinden toplandığı, parasız veya yoğun sübvansiyonlu eğitime dayanmakta olan kamusal finansman sistemi kaynakların etkin kullanımını ve maliyetlerin düşmesini engellediği için etkinliği sağlamaktan uzaktır.

Etkinlikten uzak olan kamusal finansman sisteminde özellikle yükseköğretimde eğitimin özel getirileri sosyal getirilerine ağır bastığı halde, bunun maliyetine bütün toplumun katılması kabul edilemez bir durumdur. Bu durumda olması gereken şey, eğitimin faydaları kimin için söz konusu ise maliyetine de onun katlanması gerektiğidir. Daha açık bir ifadeyle, eğitim için, etkinliği sağlamak üzere kamusal olarak sağlanması gerekenin dışında devlet tarafından hiçbir kaynağın ayrılmamasıdır. Bunun anlamı, eğitimin özel faydalara paralel bir şekilde paralı olacağı, ödeme gücü olmayanların ise kamusal olarak destekleneceğidir. Etkinlik sorunun çözümüne sadece böyle bir sistem hizmet edebilir.

Kaynakça

- Akalın, G. (1980). Yükseköğretim Karma Malına Maliyet-Fayda Analizi'nin Uygulanması, Ankara Ün. Siyasal Bil. Fak. Yayınları No: 444, Ankara.
- Aslan, M.H. (1998). Hizmet Ekonomisi, Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., Bursa.
- Aslan, M.H. (2002), "Eğitim Finansmanının Ekonomi Politikası ve Yükseköğretimde Adil ve Etkin Finansman Politikaları", *Liberal Düşünce*, 28 (7), ss. 225-46
- Aslan, M.H. (2003). Türkiye'de Yükseköğretimin Finansmanının Ekonomi Politikası. *Liberal Düşünce*, 7(29), ss.189-220
- Berger, M. C. and Kostal, T. (2002), "Financial Resources, Regulation and Enrollment in US Public Higher Education." *Economics of Education Review* 21(2), April, pp. 101-10.
- Cohn, E. (1979), *The Economics of Education*, Cambridge: Ballinger Publishing
- Corat, S.G. (2005), *Women, Gender Equality, Education and Sustainable Growth*, UNESCO; Brureau of Strategic Planning
- Dalton, J. ve Makepeace (1990), "Graduate Earnings After Six Years: Who Are The Winners?", *Studies in Higher Education*, March, 15(1), pp. 125-32
- DİE (2002), Hane Halkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi Verileri, 5 Mayıs 2004. <http://www.tek.org.tr/dosyalar/>
- Duncan, T. (1996), "Education Returns Across Quantiles of the Wage Function: Alternative Explanations for Returns to Education by Race in South Africa", *American Economic Review* 86(2), May, pp.330-334
- Dunne, M.-Sayed, Y. (2002), "Transformation and Equity: Women and Higher Education in Sub-sharan Africa", *Istudies in Educational Administration*, 30(1), pp. 50-65
- Fernandez, R. and Rogerson, R. (1995), "On the Political Economy of Education Subsidies," *Review of Economic Studies* 62, April, pp. 249-62.

- Gölpek, F. (2008). *Adalet ve Etkinlik Amaçları Bakımından Yükseköğretimde Finansman Politikası: Türkiye Örneği*. Yayınlanmamış doktora tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa
- Hans, W.(2005), *Internationalization of Higher Education in Argentina*, USA:World Bank
- Hertz, T. (2003), "Upward Bias in the Estimated Returns to Education : Evidence from South Africa", *American Economic Review* 93(3), June, pp. 1354-68
- Heath, J. A. (1998), "The Financing and Provisioning of Education and Health Services in Developing Countries: Review Article." *Economics of Education Review* 17(3), June, pp. 359-62.
- Hicks, N.L. (1994), "Eğitim ve Ekonomik Büyüme", *Eğitim Ekonomisi: Seçilmiş Yazılar*, Çev.Yüksel Kavak ve Berrin Burgaz, Ankara: Pegem Yayınları, ss. 47-62.
- Kesik, A. (2005), *Yükseköğretimde Yeni Bir Finansman Modeli Önerisi: Bütünsel Model*, Maliye Bakanlığı, Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yayın No:2003/362, Ankara
- Le Grand, J. and Robinson, R. (1984), *The Economics of Social Problems*, London: McMillan Press.
- McMahon (1994), *Eğitim Ekonomisi: Seçilmiş Yazılar*, Çev, Yüksel Kavak ve Berrin Burgaz,, PEGEM Yayınları No.14, Ankara
- Mumper, M.,(1996), *Removing College Price Barriers*, New York: State University of New York Press
- OECD (2010), *Education at a Glance: Indicators*, 8 mart 2011 <http://www.oecd.org/bookshop/>,
- Psacharopoulos, G- Woodhall, M. (1985), *Education for Development: An Analysis of Investment Choices*, Oxford: Oxford University Press
- Psacharopoulos, G. (1985), "Returns to Education: A further Update International and Implications", *The Journal of Human Resources* 20 (4), pp. 117-28
- Psacharopoulos, G, ve Ying Chu Ng,. (1994), "Earnings and Education in Latin America", *Education Economics*, 2(2), pp. 328-51
- Psacharopoulos, G. ve Patrinos, H.A (2004), "Returns to Investment in Education: A Further Update", *Education Economics*, August, 12(2), pp.113-18
- Rozada, M.G. ve Menendez, A. (2002), "Public University in Arjantina: Subsidizing The Rich?", *Economics of Education Review* 21, pp. 341-351
- Saxton, J. (2000), *Investment in Education: Private and Public Returns*, Joint Economic Committee United States Congress, January
- Sheehan, J. (1973), *The Economics of Education*, London: George Allen and Unwin.

- Siphambe, H.K. (2000), "Rates of Return to Education in Bostwana", *Economics of Education Review* 19(3), June, pp. 291-300
- Stiglitz, Joseph E. (1994), "Kamu Kesimi Ekonomisi, 2. Baskı, (Çev. Ömer Faruk Batirel), İstanbul: Marmara Üniv. İ.İ.B.F. Yay. No: 396
- The World Bank (1980), World Development Repory
- TÜİK (2011). İşsizlik Rakamları. *Haber Bülteni*. Sayı:79 [Online] Retrieved on, 17-March-2011), at URL: <http://www.tuik.gov.tr>
- Türkmen, F.(2002), Eğitimin Ekonomik ve Sosyal Faydaları ve Türkiye’de Eğitim Ekonomik Büyüme İlişkisinin Araştırması, DPT: Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Yayın No:2655, Ankara
- Vawda,A, (2001), Human Development Network, Education Team, and, East Asia and Pacific Regio: Human Development Sector Unit, The World Bank, Washington, DC, 28-34
- Vedder, R. (2004), "Private vs. Social Returns to Higher Education: Some New Cross-Sectional Evidence", *Journal of Labor Research*, Fall, 25(4), pp. 677-86
- Wabu, G. ve Schultz, T. (1996), "Education Returns Acroos Quantiles of the Wage Function: Alternative Explanations for Returns to Education by Race in South Africa", *American Economic Rewiev* 86(3), June, pp. 584- 609
- Weinberg, B. A. (2001), "An Incentive Model of the Effect of Parental Income on Children", *Journal of Political Economy* 109(2), April, pp. 267-281
- Woodhall,M. (1994), Eğitim Ekonomisi: Seçilmiş Yazılar, Çev, Yüksel Kavak ve Berrin Burgaz, Ankara: PEGEM Yayınları No.14
- YÖK (2006), Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu: Kasım, 9 Ocak 2007, <http://www.yok.gov.tr/egitim/raporlar/aralik006/b3.html>

Notlar

ⁱ İçsel getiri oranı, paranın zaman değerini dikkate alan, yatırımdan doğacak fayda akımlarının bugünkü değerini, maliyetlerin bugünkü değerine eşit kılan iskonto oranının saptanması temeline dayanmaktadır. Bu teknikte gerekli olan, eğitim yatırımından doğan özel ve sosyal faydanın iskonto edileceği oranın seçimidir. Yatırımın uzun dönem borçlar ile finanse edilmesi halinde, ödenen gerçek faiz oranı iskonto oranı olarak kabul edilmelidir. Projenin uygulanmasında hiçbir borçlanma kullanılmamışsa, o zaman Merkez Bankası'nın uzun dönem borçlar için tahvillere uyguladığı faiz oranı bu tahvillerin riski yok denecek kadar az olduğu için iskonto oranı olarak kabul edilebilir. Formülde yer alan r , içsel getiri oranı, $getiri$, kazanç farkını ve M maliyeti göstermektedir.

Özel içsel getiri oranında, toplam özel maliyet ve getiri değerleri yer almaktadır. Buna göre, özel getiri oranı aşağıdaki formülle hesaplanmaktadır:

$$İGO_{\text{özel}} : 0 = \sum_{t=0}^n \text{getiri}_t / (1+r)^t - M$$

$$0 = [\text{özel getiri}^t / (1+r)^t] - (\text{özel maliyet})$$

ⁱⁱ Getiriler Brezilya'da alt-ikinci kademe okul başarısı ve Fransa'da yükseköğretimler için ifade edilmiştir.

ⁱⁱⁱ Kolej eğitimi, liseden sonra devam edilen ve akademik olmayan eğitim seviyesidir. Türkiye'de denk eğitim seviyesi bulunmamaktadır.

^{iv} Tam zamanlı (full time): işgücünün daimi statüde istihdam edilmesi.

^v Araştırmada bahsi geçen kolej derecesi, liseden sonra devam edilen ve akademik olmayan eğitim seviyesidir.

Meslek yüksekokulu derecesi, liseden sonra devam edilen ve meslek edinmek amacıyla eğitim veren akademik eğitim seviyesidir. Türkiye'de yükseköğretime bağlı meslek yüksekokullarına denktir (OECD, 2004: 72).

^{vi} Sosyal getiri oranı, özel getiri oranı gibi hesaplanmaktadır. Sosyal getiri oranında, toplam sosyal maliyet ve sosyal getiri değerleri yer almaktadır. Buna göre, sosyal içsel getiri oranı aşağıdaki formülle hesaplanmaktadır:

$$\dot{I}GO_{\text{sosyal}} : 0 = \sum_{t=0}^n \text{getiri}_s / (1+r)^t - M$$

$$0 = [\text{sosyal getiri} / (1+r)^t] - (\text{sosyal maliyet})$$